

Áhættustefna

Nóvember 2020

Efnisyfirlit

1. Inngangur	3
2. Skilgreining áhættu.....	4
3. Áhættuvilji og áhættuþol	4
4. Aðskilnaður starfa.....	5
5. Brot á stefnu og frávik	5
6. Áhættuþættir í rekstri	6
7. Áhættustýringarstefna	16
8. Eigið áhættumat	16

1. Inngangur

Hlutverk Lífeyrissjóðs verzlunarmanna (LV) er að tryggja sjóðfélögum, eftirlifandi mökum þeirra og börnum lífeyri samkvæmt ákvæðum samþykka sjóðsins.

Áhættustefnan er sett af stjórn með vísan til 9. töluliðar 3. mgr. 29. gr. laga nr. 129/1997 um skyldutryggingu lífeyrisréttinda og starfsemi lífeyrissjóða. Markmið stefnunnar er að auka öryggi í rekstri sjóðsins og draga þannig úr líkum á því að réttindi sjóðfélaga til greiðslu lífeyris skerðist sem og að stuðla almennt að góðum og öruggum rekstri.

Áhættustefna sjóðsins byggir á lögum nr. 129/1997 um skyldutryggingu lífeyrisréttinda og starfsemi lífeyrissjóða, reglugerð 590/2017 um eftirlitskerfi með áhættu lífeyrissjóða og reglugerð nr. 916/2009 um fjárfestingarstefnu og úttekt á ávöxtun lífeyrissjóða og vörsluaðila séreignarsparnaðar, með síðari breytingum. Áhættustefna tekur einnig mið af:

- ISO staðli 31000 um áhættustýringu
- Skýrslu OECD/IOPS: *Good practices for pension funds' risk management systems*
- Grein AIRMIC, Alarm og IRM: *A structured approach to Enterprise Risk Management (ERM) and the requirements of ISO 31000*
- Grein RIMS: *Executive Report – The Risk Perspective*

Áhersla er lögð á góða yfirsýn stjórnar og stjórnenda yfir helstu áhættuþætti í rekstri sjóðsins og að stjórn og starfsmenn sjóðsins hafi þekkingu á hlutverki sínu í ferli áhættustýringar og eftirlits og taki virkan þátt í því. Mikilvægt er að stjórn, stjórnendur og aðrir starfsmenn meti áhættu og viðeigandi áhættuþætti við ákvarðanatöku eftir því sem eðlilegt er hverju sinni.

Inntak áhættustýringar: LV skilgreinir ferli áhættustýringar í samræmi við ISO staðal 31000 um áhættustýringu sem felur í sér fjölda þátta sem mynda eftirlitskerfi og gerir sjóðnum kleift að:

- bera kennsl á (e. risk identification)
- greina (e. risk analysis),
- vakta (e. monitoring),
- meta (e. risk evaluation) og
- taka áhættu til meðferðar (e. risk treatment)

Markmiðið er að gera sjóðnum kleift að stýra áhættu (e. risk control) í starfsemi sjóðsins. Að taka áhættu til meðferðar getur m.a. falist í því að:

- forðast áhættu (e. risk avoidance),
- draga úr áhættu (e. risk mitigation),
- yfirfæra áhættu (e. risk sharing) eða
- taka áhættu meðvitað (e. risk retention).

Það hvernig áhætta er tekin til meðferðar veltur m.a. á áhættuvilja (e. risk appetite) stjórnar og áhættuþoli (e. risk tolerance) sjóðsins hverju sinni. Við áhættustýringu er lögð áhersla á viðeigandi og tímanlega upplýsingagjöf (e. risk reporting) til að unnt sé að bregðast við áhættu í rekstri.

Stefnumörkun stjórnar: Stjórn LV telur mikilvægt að áhættustefnan sé virk í starfsemi sjóðsins og að hún tengist ákvörðunarferlum hans:

- í stefnumótandi málum (e. strategic),
- varðandi innleiðingu (e. implementation) sem og

- í daglegum rekstri (e. operational)

Sjóðurinn lítur svo á að með því að setja sér vandaða áhættustefnu og vinna samkvæmt henni sé sjóðurinn líklegri til að koma auga á áhættuþætti í rekstri og sé þannig betur í stakk í búinn að takast á við þá. Allt ofangreint gerir sjóðinn betur í stakk búinn að ná markmiðum sínum og þannig auka traust allra hagsmunaðila til sjóðsins.

Endurskoðun: Áhættustefnuna skal endurskoða að lágmarki árlega eða þegar markverðar breytingar verða á áhættusniði sjóðsins.

2. Skilgreining áhættu

LV skilgreinir áhættu í starfsemi sjóðsins til samræmis við skilgreiningu í ISO staðli 31000 sem:

„áhrif óvissu á markmið“.

Áhrifin eru frávik frá því sem búist er við, bæði jákvæð og neikvæð, og eiga við um alla starfsemina.

Ofangreind skilgreining er víðari en skilgreining á hugtakinu áhætta eins og það er skilgreint í reglugerð nr. 590/2017 um eftirlitskerfi með áhættu lífeyrissjóða en þar segir að áhætta sé:

„Hætta á fjárhagslegu tapi sem leiðir af atburði og fellur undir einn eða fleiri af þeim áhættuþáttum sem lífeyrissjóður skilgreinir.“

3. Áhættuvilji og áhættuþol

Hugtökín áhættuvilji og áhættuþol eru skilgreind til samræmis við skilgreiningar í reglugerð nr. 590/2017:

- Áhættuvilji (e. risk appetite): Sú áhætta sem stjórn er reiðubúin að taka
- Áhættuþol (e. risk tolerance): Sú áhætta sem sjóðurinn þolir án þess að grípa þurfi til aðgerða

Áhættuvilji stjórnar endurspeglast í stefnu þessari þar sem m.a. kemur fram hvernig áhætta er skilgreind, hvernig hún er greind, vöktuð og metin og hvernig sjóðurinn tekur áhættu til meðferðar í þeim tilgangi að stýra og/eða draga úr áhættu.

Áhættuvilji stjórnar endurspeglast m.a. einnig í fjárfestingarstefnu, áhættustýringarstefnu og hluthafastefnu.

Fjárfestingarstefna sjóðsins útlístar hvernig sjóðurinn hyggst ávaxta eignir sínar í þeim tilgangi að standa undir lífeyrisskuldbindingum hans og hámarka réttindi sjóðfélaga með tilliti til áhættuvilja stjórnar og áhættuþols sjóðsins á hverjum tíma. Þar kemur m.a. fram stefna og vikiörk sjóðsins í eignaflokkum ásamt öðrum vikiörkum sem sjóðurinn hefur sett sér.

Í áhættustýringarstefnu eru lykilmælikvarðar áhættuvilja skilgreindir af stjórn ásamt því að útlístað er hvaða aðferðum sjóðurinn beitir við að stýra og/eða draga úr áhættu, hver ber ábyrgð á hverjum flokki áhættu, hvernig áhætta er greind, hvernig hún er metin og hvernig skýrslugjöf er háttað. Ef mælikvarðar í áhættuvilja fara út fyrir áhættuþol, þ.e. vikiörk, þá skal stjórn, framkvæmdastjóra og eftir atvikum öðrum aðilum gert viðvart.

Hluthafastefnan hefur það markmið að styðja við góða stjórnarhætti félaga og þróun þeirra og í samþykktum sjóðsins eru settar fram þær reglur sem ætlað er að tryggja sjóðfélögum, eftirlifandi mökum þeirra og börnum lífeyri.

Áhættuþol sjóðsins markast m.a. af aldurssamsetningu sjóðfélaga, lífeyrisbyrði sjóðsins og þeim lögum og reglum sem sjóðurinn ber að fylgja. Þar mætti t.d. nefna 39. gr. Íslj. þar sem kemur fram að leiði tryggingafræðileg athugun í ljós að meira en 10% munur er á milli eignarliða og lífeyrisskuldbindinga er lífeyrissjóði skylt að gera nauðsynlegar breytingar á samþykktum. Sama gildir ef munur samkvæmt tryggingafræðilegum athugunum á milli eignarliða og lífeyrisskuldbindinga hefur haldist meiri en 5% samfellt í 5 ár.

4. Aðskilnaður starfa

Við framkvæmd og skipulag áhættustýringar hjá sjóðnum skal leitast við að halda sem mestri aðgreiningu milli þeirra sem taka áhættu fyrir sjóðinn annars vegar og þeirra sem mæla áhættuna hins vegar eða hafa eftirlit með starfsemi. Í því sambandi skal m.a. gæta þess að starfsmenn eignastýringar, sem er sú eining sem tekur fjárhagslega áhættu fyrir hönd sjóðsins, beri ekki ábyrgð á útreikningi á ávöxtun eigna né framkvæma reglubundið eftirlit á því hvort eignasafn sé innan fjárfestingarstefnu og settra vikmarka. Til að tryggja sem best aðgreiningu starfa í þessu sambandi er:

- a) **framkvæmd áhættustefnu og áhættustýringarstefnu í höndum yfirmanns áhættustýringar** sem heyrir undir framkvæmdastjóra og hefur heimild til að gefa skýrslur milliliðalaust til stjórnar og endurskoðunarnefndar,
- b) þess gætt að **aðskilnaður sé milli deilda eignastýringar og áhættustýringar**. Starfsmenn áhættustýringar hafa lesaðgang að kerfum og gögnum eignastýringar sem þeir þurfa til að sinna starfi sínu í samræmi við áhættustefnu og áhættustýringarstefnu sjóðsins,
- c) mælt fyrir um það í starfslýsingu starfsmanna fjármálasviðs að þeir séu **sjálfstæðir í störfum sínum** og hafi heimild til milliliðalausrar upplýsingagjafar til framkvæmdastjóra og endurskoðunarnefndar,
- d) skipulag með þeim hætti að **starfsmenn áhættustýringar hafi allan nauðsynlegan aðgang að kerfum sjóðsins** í formi lesaðgangs sem og aðgang að öllum þeim gögnum sem nauðsynlegt er til að sinna starfi sínu í samræmi við áhættustefnu og áhættustýringarstefnu sjóðsins,
- e) regluleg **skýrslugjöf um áhættu** sjóðsins til framkvæmdastjóra, stjórnar og endurskoðunarnefndar á ábyrgð yfirmanns áhættustýringar,
- f) **skýrslugjöf um ávöxtun sjóðsins** til framkvæmdastjóra og stjórnar á ábyrgð fjármálastjóra og
- g) **mælt fyrir um aðgreiningu starfa** við framkvæmd og frágang verðbréfavíðskipta sjóðsins sem birtist í því að skv. starfslýsingum og verkferlum eru:
 - i. **verðbréfavíðskipti** á verksviði eignastýringar,
 - ii. **skráning verðbréfavíðskipta** í hlutabréfa- og skuldabréfakerfi LV á verksviði fjármálastjóra,
 - iii. **uppgjör víðskipta**, þ.e. kaup og sala, framkvæmd af gjaldkera
 - iv. **bókun verðbréfavíðskipta** í fjárhagsbókhald og afstemmingar verðbréfavíðskipta milli kerfa LV og fjárhagsbókhalds á verksviði starfsmanna fjármálasviðs sjóðsins

5. Brot á stefnu og frávik

Tilkynningar til stjórnar: Tilkynna skal stjórn um öll frávik sem hafa marktæk áhrif á rekstur sjóðsins.

Tilkynningar til framkvæmdastjóra og eignastýringar: Tilkynna skal framkvæmdastjóra og eignastýringu eins fljótt og auðið er ef frávik verða frá fjárfestingarstefnu eða fjárfestingarheimildum.

Tilkynningar til FME: Í samræmi við 14. gr. reglugerðar nr. 590/2017 um eftirlitskerfi með áhættu lífeyrissjóða skal sjóðurinn tilkynna Fjármálaeftirliti Seðlabanka Íslands (FME) hið fyrsta, þó eigi síðar en innan 10 virkra daga ef:

- a) upp koma tilvik um alvarleg frávík eða brot á skilgreindum mörkum áhættu, eða
- b) upp koma tilvik þar sem eftirlitskerfið tekur ekki með fullnægjandi hætti á skilgreindri áhættu sem sjóðurinn telur geta haft áhrif á rekstur sjóðsins.

Einnig skal FME tilkynnt án tafar fari fjárfesting sjóðsins fram úr leyfilegum mörkum samkvæmt lögum nr. 129/1997. Lögmæltu hámarki skal náð í síðasta lagi innan þriggja mánaða sbr. 37. gr. laga nr. 129/1997.

Tilkynning til FME skal innihalda upplýsingar um viðbrögð sjóðsins við tilgreindum frávikum.

6. Áhættuþættir í rekstri

Í þessum kafla er fjallað um þá áhættuþætti sem eru til staðar í rekstri sjóðsins. Áhættuþættirnir eru skilgreindir, listað er upp umfang og eðli hvers áhættuþáttar og hver afstaða sjóðsins er til þeirra. Í áhættustýringarstefnu sjóðsins er ítarlegri umfjöllun um hvern og einn áhættuþátt og þar er tilgreint hver er ábyrgðaraðili með meðferð áhættu, hver er ábyrgðaraðili með skýrslugjöf, mat er lagt á hvern áhættuþátt og tilgreindir eru áhættuvísar fyrir hvern og einn áhættuþátt.

6.1. Fjárhagsleg áhætta

Hætta á fjárhagslegu tapi vegna liða innan og utan efnahagsreiknings vegna breytinga á markaðsvirði þessara liða, þar á meðal breytinga á vöxtum, gengi gjaldmiðla eða virði hlutabréfa.

6.1.1. Markaðsáhætta

Skilgreining: Hættan á fjárhagslegu tapi eða óhagstæðum breytingum á fjárhagslegri stöðu sem stafa beint eða óbeint af sveiflum á virði eigna.

Umfang áhættu: Eignir samtryggingardeildar LV voru 940 ma.kr. 30.9.2020 þar af voru um 57% fjármálagerninga með breytilegar tekjur.

Eðli áhættu: Áhættunni fylgir hætta á neikvæðum áhrifum á tryggingafræðilega stöðu sem getur leitt til lækkunar á lífeyrisréttindum þegar virði eigna með breytilegar tekjur lækkar. Áhættunni fylgja einnig tækifæri því þegar virði eigna með breytilegar tekjur eykst hefur það jákvæð áhrif á tryggingafræðilega stöðu sem styður við getu sjóðsins til að standa við skuldbindingar sínar.

Áhætta raungerist á hverjum degi þar sem virði undirliggjandi eigna sveiflast daglega, ýmist með breytingu á gengi skráðra fjármálagerninga eða atburða sem hafa áhrif á virði þeirra.

Afstaða til áhættu: LV er langtímafjárfestir og hefur það hlutverk að tryggja sjóðfélögum, eftirlifandi mökum þeirra og börnum lífeyri.

Samsetning sjóðfélaga hefur áhrif á afstöðu til áhættu og er lífeyrisbyrði sjóðsins um 57% þann 30.9.2020. Á sama tíma er meðalaldur sjóðfélaga lágur eða um 38 ár.

Vegna ofangreinds er sjóðurinn tilbúinn til að taka á sig sveiflur í virði eigna og þannig eiga möguleika á að fanga þau tækifæri sem áhættunni fylgja.

6.1.2. Gjaldmiðlaáhætta

Skilgreining: Gjaldmiðlaáhætta felst í þeirri hættu á að sveiflur á gengi krónunnar annars vegar og erlendra myntkrossa hins vegar geti haft neikvæð áhrif á eignastöðu sjóðsins.

Umfang áhættu: Eignir samtryggingardeildar LV voru 940 ma.kr. 30.9.2020 þar af voru um 43% í erlendri mynt.

Eðli áhættu: Áhættunni fylgir hættu á neikvæðum áhrifum á tryggingafræðilega stöðu sem getur leitt til lækkunar á lífeyrisréttindum. Þetta getur gerst við styrkingu krónunnar þar sem virði erlendra eigna lækkar í íslenskum krónum. Að sama skapi fylgir áhættunni einnig tækifæri þegar krónan veikist, þá eykst virði erlendra eigna í íslenskum krónum sem hefur jákvæð áhrif á tryggingafræðilega stöðu og styður við getu sjóðsins til að standa við skuldbindingar sínar.

Áhætta raungerist á hverjum degi þar sem gengi gjaldmiðla sveiflast daglega.

Afstaða til áhættu: LV er langtímafjárfestir og hefur það hlutverk að tryggja sjóðfélögum, eftirlifandi mökum þeirra og börnum lífeyri.

Vegna strangra skilyrða í lögum nr. 129/1997 er lítill möguleiki fyrir lífeyrissjóði að verja gjaldmiðlaáhættu sína með afleiðum gagnvart erlendum myntum.

Erlendar eignir LV draga úr áhættu innlends hagkerfis og dregur úr samþjöppun.

Vegna ofangreinds er sjóðurinn tilbúinn til að taka á sig sveiflur í gengi gjaldmiðla og fanga þau tækifæri sem áhættunni fylgir.

6.1.3. Verðbólguáhætta

Skilgreining: Verðbólguáhætta er sú hættu að verðbólga valdi hækkun á lífeyrisskuldbindingum umfram raunávöxtun óverðtryggðra eigna.

Umfang áhættu: Allar skuldbindingar sjóðsins eru verðtryggðar. Eignir samtryggingardeildar LV voru 940 ma.kr. 30.9.2020 þar af var hlutfall verðtryggðra eigna um 30%. Aukin verðbólga hefur því meiri bein áhrif á skuldbindingar en eignir.

Eðli áhættu: Áhættunni fylgir hættu á neikvæðum áhrifum á tryggingafræðilega stöðu sem getur leitt til lækkunar á lífeyrisréttindum. Þetta getur gerst þegar verðbólga eykst því allar skuldbindingar sjóðsins eru verðtryggðar en aðeins hluti eigna eru verðtryggðar. Sumir eignaflokkar hafa þó jákvæða fylgni við verðbólgu.

Afstaða til áhættu: LV er langtímafjárfestir og hefur það hlutverk að tryggja sjóðfélögum, eftirlifandi mökum þeirra og börnum lífeyri.

6.1.4. Vaxta- og endurfjárfestingaráhætta

Skilgreining: Hættan á að breytingar á vöxtum og lögum vaxtaferils leiði til lækkunar á virði skuldabréfa. Ef vextir hækka getur sjóðurinn þurft að innleysa gengistap við sölu á skuldabréfum sem keypt voru á lægri vöxtum. Jafnframt getur lækkandi vaxtaumhverfi leitt til lægri kaupávöxtunarkröfu nýrra skuldabréfa þegar núverandi skuldabréf eru á gjalddaga og þegar fjárfest er fyrir innflæði (endurfjárfestingaráhætta). Kaup á skuldabréfum undir tryggingafræðilegu vaxtaviðmiði (3,5% verðtryggt, 6,1% óverðtryggt) leiðir til bókfærðs taps í uppgjöri sjóðsins á þeim skuldabréfum sem gerð eru upp á kaupávöxtunarkröfu.

Umfang áhættu: Eignir samtryggingardeildar LV voru 940 ma.kr. 30.9.2020 þar af eru um 41% í skuldabréfum. 78% af skuldabréfum LV eru gerð upp á kaupávöxtunarkröfu þar sem stefnt er að halda þeim til gjalddaga. Breytingar á ávöxtunarkröfu hafa þ.a.l. ekki áhrif á virði þessara skuldabréfa. 22% af skuldabréfum LV eru gerð upp á gangvirði og hafa breytingar á ávöxtunarkröfu þ.a.l. bein áhrif á virði þessara skuldabréfa.

Eðli áhættu: Áhættunni fylgir hættu á neikvæðum áhrifum á tryggingafræðilega stöðu sem getur leitt til lækkunar á lífeyrisréttindum. Þetta getur gerst þegar þegar ávöxtunarkrafa á markaði hækkar því þá lækkar virði þeirra skuldabréfa sem gerð eru upp á gangvirði. Áhættunni fylgja einnig tækifæri þegar

ávöxtunarkrafa á markaði lækkar því þá hækkar virði þeirra skuldabréfa sem gerð eru upp á gangvirði. Þetta hefur jákvæð áhrif á tryggingafræðilega stöðu sem styður við getu sjóðsins til að standa við skuldbindingar sínar.

Afstaða til áhættu: LV er langtímafjárfestir og hefur það hlutverk að tryggja sjóðfélögum, eftirlifandi mökum þeirra og börnum lífeyri.

Fjárfesting í skuldabréfum er almennt talin áhættuminni fjárfesting heldur en fjárfesting í fjármálagerningum með breytilegar tekjur og skv. fjárfestingarstefnu sjóðsins er stefnt að því að um 50% af eignum séu í skuldabréfum.

6.1.5. Uppgreiðsluáhætta

Skilgreining: Hættan á því að skuldabréf verði greitt upp fyrir lokagjalddaga og sjóðurinn fái ekki þáávöxtun sem gert var ráð fyrir við fjárfestingu.

Umfang áhættu: Eignir samtryggingardeildar LV voru 940 ma.kr. 30.9.2020 þar af eru 41% í skuldabréfum. Um 28% af skuldabréfum sjóðsins, um 124 ma.kr. eru uppgreiðanleg án uppgreiðslupóknunar, þar af eru um 108 ma.kr. sjóðfélagalán.

Eðli áhættu: Hættan er að skuldabréf verði greitt upp fyrir lokagjalddaga og sjóðurinn fái ekki þáávöxtun sem gert var ráð fyrir. Þetta getur haft í för með sér hugsanleg neikvæð áhrif á tryggingafræðilega stöðu. Áhættan er viðvarandi á þeim hluta skuldabréfasafnsins sem er án uppgreiðsluákvæðis.

Afstaða til áhættu: Sjóðfélagalán eru uppgreiðanleg án uppgreiðslugjalds. Þegar önnur skuldabréf eru keypt eru m.a. vaxtakjör metin m.t.t. hvort uppgreiðsluákvæði séu á skuldabréfinu.

Ofangreint, ásamt því að kostnaður við endurfjármögnun húsnæðislána einstaklinga hefur lækkað mikið á undanförunum misserum gerir sjóðinn berskjaldaðri gagnvart þessari áhættu þegar vextir fara lækkandi.

6.2. Mótaðilaáhætta

Hættan á fjárhagslegu tapi sökum þess að mótaðili uppfyllir ekki skuldbindingar sínar.

6.2.1. Útlánaáhætta

Skilgreining: Sú áhætta að mótaðilar standi ekki skil á greiðslum af fjármálagerningum eða vegna samninga sem fela í sér útlánaígildi (e. credit exposure). Dæmi um slíka fjármálagerninga eru skuldabréf, víxlar, skuldaviðurkenningar og innlán, en dæmi um aðra samninga sem geta falið í sér útlánaígildi eru afleiðusamningar.

Umfang áhættu: Eignir samtryggingardeildar LV voru 940 ma.kr. 30.9.2020 þar af eru um 41% í skuldabréfum. Skuldabréf sjóðsins, sem hlutfall af eignum sjóðsins, skiptast þannig eftir flokkum:

- Ábyrgð ríkisins: 17,4%
- Sveitarfélög: 2,9%
- Sjóðfélagalán: 11,5%
- Önnur skuldabréf: 9,1%

Eðli áhættu: Áhættan getur haft í för með sér neikvæð áhrif á tryggingafræðilega stöðu sem getur leitt til lækkunar á lífeyrisréttindum. Það getur gerst ef mótaðilar standa ekki skil á greiðslum af fjármálagerningum.

Eðli áhættu fer m.a. eftir tegund mótaðila, efnahagsumhverfi, veðtryggingu og greiðsluhæfi mótaðila. Sem dæmi þá er stór hluti skuldabréfa sjóðsins gefinn út af ríkinu eða með ábyrgð þess, um 17% af eignum sjóðsins. Um 3% af eignum sjóðsins er gefinn út af sveitarfélögum og 11,5% eru sjóðfélagalán rúmlega sjö þúsund lántaka.

Afstaða til áhættu: LV er langtímafjárfestir og hefur það hlutverk að tryggja sjóðfélögum, eftirlifandi mökum þeirra og börnum lífeyri.

Fjárfesting í skuldabréfum er almennt talin áhættuminni fjárfesting heldur en fjárfesting í fjármálagerningum með breytilegar tekjur. Samkvæmt fjárfestingarstefnu sjóðsins er stefnt að því að innan við helmingur af eignum sjóðsins séu í skuldabréfum.

Staða skuldara í íslensku hagkerfi hefur almennt verið góð undanfarin ár sem hefur skilað sér í lægri vanskilum hjá sjóðnum en efnahagsþrengingar undanfarna mánuði gætu leitt til aukinna erfiðleika skuldara sem gætu þýtt aukin vanskil.

6.2.2. Samþjöppunaráhætta

Skilgreining: Heildaráhætta í eignasafni sjóðsins á tiltekinn mótaðila og aðila tengdum honum.

Aðilar sem teljast til sömu samstæðu eða tilheyra hópi tengdra viðskiptamanna teljast sem einn aðili sbr. lög nr. 161/2002 um fjármálafyrirtæki. Það telst hópur tengdra viðskiptamanna ef öðru eftirtalinna skilyrða er fullnægt:

- a. Tveir eða fleiri lögaðilar sem, nema sýnt sé fram á annað, mynda eina áhættu vegna þess að einn þeirra hefur bein eða óbein yfirráð yfir hinum, eða
- b. Tveir eða fleiri lögaðilar þar sem enginn einn hefur yfirráð yfir hinum, eins og er skilgreint í a-lið, en þeir teljast til sömu áhættu vegna þess að þeir eru svo fjárhagslega tengdir að líkur eru á að ef einn þeirra lendir í fjárhagserfiðleikum, einkum í tengslum við fjármögnun eða endurgreiðslu skulda, eigi hinn aðilinn eða allir í erfiðleikum með fjármögnun eða endurgreiðslu skulda.

Forsendur og greining á þeim sem teljast til sama mótaðila eru byggðar á þeim upplýsingum sem sjóðnum eru tiltækar hverju sinni.

Umfang áhættu: Eignir samtryggingardeildar LV voru 940 ma.kr. 30.9.2020 þar af eru 41% í skuldabréfum og um 57% í hlutabréfum.

Stærsti mótaðili sjóðsins er ríkið, sem ábyrgðaraðili eða beinn skuldari, með um 17% af eignum sjóðsins. Annar stærsti mótaðili sjóðsins og aðilar honum tengdum er tæplega 5,2% af eignum sjóðsins. Tíu stærstu mótaðilar og aðilar tengdir þeim, fyrir utan ríkið, er um 19% af eignum sjóðsins.

Eðli áhættu: Áhættan getur haft í för með sér samþjöppun á mótaðila og aðilum tengdum þeim. Of mikil samþjöppun getur haft neikvæð áhrif á tryggingafræðilega stöðu sem getur leitt til lækkunar á lífeyrisréttindum ef mótaðilar standa ekki skil á greiðslum af fjármálagerningum líkt og kemur fram í umfjöllun um útlánaáhættu hér að ofan. Það sama á við ef verð hlutabréfa gefur eftir. Áhætta eykst eftir því sem samþjöppun eykst, þ.e. ef einn mótaðili lendir í vandræðum þá geta aðrir tengdir aðilar einnig lent í vandræðum vegna eignatengsla og/eða fjárhagslegra tengsla.

Afstaða til áhættu: Til að draga úr áhættu hefur sjóðurinn sett sér viðmið varðandi hámark á einn aðila í fjárfestingarstefnu sjóðsins eins og sjá má í fjárfestingarstefnu.

LV reynir eftir fremsta megni að tengja saman tengda aðila en forsendur og greining á þeim sem teljast til sama mótaðila eru byggðar á þeim upplýsingum og gögnum sem sjóðnum eru tiltækar hverju sinni.

6.2.3. Atvinnugreinaáhætta

Skilgreining: Sú hætta að fjárfestingar sjóðsins séu of tengdar einni atvinnugrein á sama efnahagssvæðinu.

Umfang áhættu: Eignir samtryggingardeildar LV voru 940 ma.kr. 30.9.2020 þar af eru um 55% tengdar mótaðilum á innlendum mörkuðum. Þar af eru um 17% með ábyrgð ríkisins og 11,5% eru sjóðfélagalán. Eftir stendur um 26,5% af eignum sjóðsins þar sem mótaðilar eru hluti af innlendum atvinnugreinum. Þó skal hafa í huga að hluti af þessum mótaðilum hefur tekjur sínar að stórum hluta í erlendri mynt.

Eðli áhættu: Ef fjárfestingar sjóðsins eru of tengdar einni atvinnugrein á sama efnahagssvæðinu getur það haft í för með sér of mikla samþjöppun á atvinnugrein. Þannig getur samþjöppun haft neikvæð áhrif á getu sjóðsins til að greiða út lífeyri ef illa árar í ákveðinni atvinnugrein.

Afstaða til áhættu: Til að draga úr áhættu hefur sjóðurinn sett sér viðmið varðandi hámark á fjárfestingar í einni atvinnugrein á innlendum markaði í fjárfestingarstefnu sjóðsins. Markmiðið er að hver atvinnugrein skuli ekki fara yfir 15% af innlendum eignum, sú stærsta 30.9.2020 er um 9,6% af innlendum eignum.

Varðandi erlendar fjárfestingar þá fjárfestir sjóðurinn að mestu í alþjóðlegum hlutabréfasjóðum með vel dreifðum eignum. Sjóðurinn hefur sett sér það viðmið að atvinnugreinaskipting erlendra eigna sjóðsins sé sambærileg og atvinnugreinaskipting MSCI heimsvísitölu hlutabréfa.

6.2.4. Landsáhætta

Skilgreining: Hættan á að fjárfestingar sjóðsins séu of tengdar einu landi eða landssvæði.

Umfang áhættu: Eignir samtryggingardeildar LV voru 940 ma.kr. 30.9.2020 þar af eru um 55% tengdar mótaðilum á innlendum mörkuðum. Þó skal hafa í huga að hluti af þessum mótaðilum hefur tekjur sínar að stórum hluta erlendis frá sem dregur úr áhættu gagnvart íslensku hagkerfi.

Í tengslum við erlendar fjárfestingar þá fjárfestir sjóðurinn að mestu í alþjóðlegum hlutabréfasjóðum með vel dreifðum eignum.

Eðli áhættu: Ef fjárfestingar sjóðsins eru of tengdar einu landssvæði getur það haft í för með sér neikvæð áhrif á getu sjóðsins til að greiða út lífeyri ef illa árar á því landssvæði.

Afstaða til áhættu: Vægi erlendra eigna sjóðsins hefur aukist undanfarin ár. Nú er stefna sjóðsins að um 45% af eignum sjóðsins séu í erlendum gjaldmiðlum. Þetta dregur úr landsáhættu gagnvart Íslandi en eykur áhættu gagnvart öðrum löndum mjög lítillaga því sjóðurinn fjárfestir að mestu í alþjóðlegum hlutabréfasjóðum með vel dreifðum eignum um allan heim. Að draga úr landsáhættu getur þýtt aukin gjaldmiðlaáhætta.

6.3. Lífeyristryggingaráhætta

Hættan á að sjóðurinn vanmeti lífeyrisskuldbindingar sínar vegna vanmats eða óvissu tengdum lýðfræðilegum þáttum, svo sem forsendum um dánar- og örorkutíðni auk forsendna um vexti og verðbólgu.

6.3.1. Áhætta tengd eigna- og skuldbindingajöfnuði

Skilgreining: Hættan á að eignir mæti ekki skuldbindingum til lengri tíma, sem má til að mynda rekja til óhagstæðra markaðsbreytinga sem hafa önnur áhrif á eignir en skuldbindingar. Einnig hafa breytingar á lýðfræðilegum forsendum áhrif, svo sem lífslíkur og örorkutíðni.

Umfang áhættu: Allur rekstur sjóðsins fellur undir þennan áhættuþátt, þ.e. allt frá móttöku iðgjalda og innheimtu þeirra, í fjárfestingum og lánastarfsemi sjóðsins, við útgreiðslu lífeyris og allur sá rekstur sem fylgir starfseminni. Það sem einnig hefur áhrif á áhættuþáttinn er efnahagsleg þróun, þróun á eignamörkuðum, lög og reglur á hverjum tíma ásamt lýðfræðilegum þáttum.

Heildarstaða, þ.e. áfallin- og framtíðarstaða, á eignahlið nam 1.351 ma.kr. 31.12.2019 á meðan heildarstaða á skuldahlið nam 1.244 ma.kr. á sama tíma. Tryggingafræðileg staða sjóðsins var jákvæð um 8,6%.

Lýðfræðilegir þættir sem nefndir eru hér að ofan geta haft áhrif á tryggingafræðilegt uppgjör sjóðsins. Væntur lífaldur hefur verið að hækka undanfarin ár sem og örorkutíðni.

Eðli áhættu: Eðli áhættu kemur fram í öllum þeim áhættuþáttum sem skilgreindir eru í kafla þessum.

Afstaða til áhættu: Sjóðurinn vandar til verka í allri starfsemi sjóðsins og fylgir eftir stefnum hans, þ.á.m. fjárfestingarstefnu, áhættustefnu og áhættustýringarstefnu, til að draga úr áhættu. Sjóðurinn fylgir einnig lögum og reglum til að draga úr áhættu.

6.3.2. Lýðfræðileg áhætta

Skilgreining: Hættan á að lýðfræðileg samsetning sjóðfélaga breytist á þann veg að skuldbindingar hækki umfram áætlanir. Helstu áhrifaþættir eru lífslíkur og örorkutíðni, sem og hvort sjóðfélagi verði í sambúð og eignist barn.

Umfang áhættu: Tæplega 36 þúsund sjóðfélagar greiddu að jafnaði mánaðarlega til sjóðsins á árinu 2020 fram til 30.9.2020. Árið 2019 var heildarfjöldi greiðandi sjóðfélaga tæplega 51 þúsund. Lýðfræðilegir þættir sem nefndir eru hér að ofan geta haft áhrif á tryggingafræðilegt uppgjör sjóðsins. Væntur lífaldur hefur verið að hækka undanfarin ár sem og örorkutíðni.

Svo gæti farið í náinni framtíð að eftirlifendatöflum, sem eru notaðar við mat á lífslíkum sjóðfélaga í tryggingafræðilegri úttekt, verði breytt. Sú breyting lítur að því að ekki verði lengur einungis horft til reyngslu undanfarinna ára varðandi væntar lífslíkur heldur verður spáð um væntar lífslíkur í framtíðinni. Þetta getur haft í för með sér áhrif á tryggingafræðilegt uppgjör sjóðsins. Það veltur þó einnig á mótvægisáðgerðum eins og t.d. að seinka töku lífeyris.

Eðli áhættu: Breytingar á lýðfræðilegum þáttum gerast hægt en neikvæð þróun getur haft neikvæð áhrif á getu sjóðsins til að greiða út lífeyri.

Afstaða til áhættu: Sjóðurinn fylgist með breytingum á lýðfræðilegum þáttum.

6.3.3. Réttindaflutningsáhætta

Skilgreining: Hættan á að sjóðfélagar flytji réttindi sín úr sjóðnum (á við séreign).

Umfang áhættu: Um 4.700 manns hafa mánaðarlega greitt í séreignardeildir sjóðsins á árinu 2020. Eignir í séreignasjóðum eru um 21 ma.kr. 30.9.2020.

Eðli áhættu: Þeir aðilar sem eiga séreign hjá sjóðnum geta á hverjum tíma óskað eftir að færa þau til annarra sjóða. Ef margir óska eftir flutningi á sama tíma gæti það gerst að ekki væru til fjármunir til að flytja réttindin vegna þess að hægt gengur að selja eignir á móti.

Afstaða til áhættu: Áhættan er lítil þar sem hátt hlutfall eigna í séreignasjóði eru auðseljanlegar.

6.3.4. Lausafjánhætta

Skilgreining: Hættan á að sjóðurinn hafi ekki yfir nægu lausu fé að ráða til að standa undir skuldbindingum sínum eða þurfi að selja eignir á óviðunandi verði.

Þetta getur átt við um hættu vegna útstreymis, þ.e. að ekki sé hægt að standa við greiðslur í krónum eða erlendum myntum, t.d. vegna lífeyrisskuldbindinga, skuldbindinga í sjóðum eða vegna uppgjörs samninga.

Einnig getur þetta átt við um þá hættu að ekki sé hægt að selja (eða kaupa) tiltekinn fjármálagerning á viðunandi verði með stuttum fyrirvara. Slíkt getur komið til vegna óvenjulegra markaðsaðstæðna en einnig vegna eiginleika viðkomandi fjármálagernings.

Umfang áhættu: Tæplega 36 þúsund sjóðfélagar hafa að jafnaði greitt mánaðarlega til sjóðsins um 2,8 ma.kr. á árinu 2020 fram til 30.9.2020. Árið 2018 var heildarfjöldi greiðandi sjóðfélaga tæplega 51 þúsund.

Að jafnaði, mánaðarlega, hafa tæplega 20 þúsund sjóðfélagar fengið lífeyrisgreiðslur að fjárhæð 1,5 ma.kr. frá sjóðnum á árinu 2019 fram til 30.9.2020.

Lífeyrisbyrði samtryggingardeildar sjóðsins 30.9.2020 var um 53%.

Til viðbótar er stór hluti eigna sjóðsins í auðseljanlegum eignum.

Eðli áhættu: Lausafjándi hjá sjóðnum gæti gert það að verkum að ekki væri hægt að greiða út lífeyri á tilsettum tíma. Vegna lágrar lífeyrisbyrðar sjóðsins og vænts greiðsluflæðis til sjóðsins er afar ólíklegt að skortur verði á lausafé til að greiða út lífeyri á næstu árum.

Afstaða til áhættu: Áhættan er lítil vegna lágrar lífeyrisbyrðar sjóðsins og vænts greiðsluflæðis til hans.

6.4. Rekstraráhætta

Hættan á fjárhagslegu tapi og/eða áhrif á orðspor sjóðsins vegna ófullnægjandi innri kerfa, stefnu eða verkferla, háttsemi starfsmanna eða ytri þátta.

6.4.1. Stjórnarhættir

Skilgreining: Stjórnarhættir snúa að samskiptum, hlutverkum og ábyrgð stjórnar, stjórnenda og starfsmanna sín á milli og gagnvart öðrum hagsmunaaðilum og hvernig þessir aðilar vinna sameiginlega að því að ná fram markmiðum sjóðsins. Stjórnarhættir fela í sér fylgni við lög, góðar venjur og viðmið sem varða markmið og stefnur sjóðsins, hvernig rekstur hans er skipulagður, skilgreiningu á hlutverkum og ábyrgð, virkni innra eftirlits og hvernig upplýsingaflæði er háttað innan sjóðsins.

Umfang áhættu: Hjá sjóðnum starfa 50 starfsmenn og 8 aðilar skipa stjórn sjóðsins. Í kafla um skipulag áhættustýringar í áhættustýringarstefnu kemur fram hvernig ábyrgð og hlutverk skiptast á milli stjórnar, framkvæmdarstjóra, áhættustýringar, starfsfólks og fleiri aðila.

Eðli áhættu: Að ágallar í uppbyggingu og skipulagi stjórnarháttá sjóðsins leiði til þess að hann sinni hlutverki sínu ekki með fullnægjandi hætti.

Afstaða til áhættu: Sjóðurinn leggur áherslu á góða stjórnarhætti við stefnumótun og daglega stjórnun sjóðsins. Sjóðurinn hefur gefið út stjórnarháttayfirlýsingu sem er aðgengileg á vef hans. Með stjórnarháttayfirlýsingunni er sjóðfélögum, iðgjaldagreiðendum, opinberum aðilum, starfsmönnum og öðrum haghöfum veittar upplýsingar um stjórnarhætti sjóðsins. Yfirlýsingunni er jafnframt ætlað að styðja við góða stjórnarhætti hjá sjóðnum og styðja þannig við traustan rekstur.

6.4.2. Starfsmannaáhætta

Skilgreining: Almenn hætta á að uppsagnir eða veikindi starfsmanna leiði til rekstrarerfiðleika. Starfsmannaáhætta tekur einnig til mistaka starfsmanna.

Umfang áhættu: Hjá sjóðnum starfa 50 starfsmenn. Starfsfólk gegnir lykilhlutverki í því hlutverki sjóðsins að að tryggja sjóðfélögum, eftirlifandi mökum þeirra og börnum lífeyri samkvæmt ákvæðum samþykka sjóðsins.

Það fer eftir eðli og umfangi hvers starfs fyrir sig hvort einn eða fleiri starfsmenn sinna hverju og einu starfi. Almenn er það þannig að í deildum sem sinna meginstarfsemi sjóðsins, þ.e. móttöku og innheimtu iðgjalda, í lánstarfsemi og eignastýringu, í lífeyrisdeild og þjónustuveri eru nokkrir starfsmenn sem sinna starfsemi deildanna. Í sumum stoðeiningum eru sérhæfðari störf þar sem aðeins einn starfmaður sem sinnir viðkomandi starfsemi.

Eðli áhættu: Hætta er á að uppsagnir eða veikindi starfsmanna geti leitt til rekstrarerfiðleika. Áhættuþátturinn tekur einnig á mistökum starfsmanna og í allri vinnu er möguleiki á mistökum.

Afstaða til áhættu: Sjóðurinn leggur ríka áherslu á vel skilgreinda og skýra verkferla sem gera starfsmönnum auðveldara fyrir að sinna sínum daglegum störfum.

Varðandi mistök starfsmanna þá leggur sjóðurinn áherslu á innra eftirlit í verkferlum sjóðsins sem dregur úr mistökum. Innra eftirlit felst m.a. í því að starfsmenn fara yfir störf annarra þar sem því verður við komið. Haldið er utan um verklag sjóðsins í gæðahandbók sem eykur öryggi í störfum hans og dregur úr áhættu.

6.4.3. Áhætta vegna svika

Skilgreining: Hætta á svikum sem valda sjóðnum tjóni, getur verið fjárhagslegt eða haft áhrif á orðspor. Áhættan getur snúið að svikum starfsmanna eða utanaðkomandi aðila.

Umfang áhættu: Hjá sjóðnum starfa 50 starfsmenn í mismunandi deildum og störfum. Sjóðurinn starfar í flóknu lagaumhverfi og hefur snertifleti við utanaðkomandi aðila á ótal marga vegu.

Eðli áhættu: Í hverskonar starfsemi, þ.m.t. lífeyrissjóðs, er alltaf einhver hætta á svikum, hvort sem er vegna starfsmanna eða ytri aðila.

Afstaða til áhættu: Sjóðurinn leggur ríka áherslu á vel skilgreinda og skýra verkferla sem draga úr áhættu vegna svika. Áhersla er lögð á innra eftirlit í verkferlum sjóðsins sem dregur einnig úr þessari áhættu. Innra eftirlit felst m.a. í því að starfsmenn fara yfir störf annarra þar sem því verður við komið.

Í áhættustefnu sjóðsins er gerð grein fyrir aðskilnaði starfa. Aðgreiningin er útfærð í starfslýsingum, verkferlum og innri reglum sjóðsins. Aðgreining starfa er mikilvægur þáttur í að lágmarka hættu á svikum.

6.4.4. Áhætta vegna upplýsingakerfa

Skilgreining: Hér undir fellur bæði áhætta vegna vélbúnaðar og hugbúnaðar. Vél- og hugbúnaður sem sjóðurinn notar í daglegum rekstri þarf að standast kröfur og staðla um upplýsingaöryggi og til staðar þarf að vera viðbúnaðaráætlun sem tryggir áframhaldandi rekstur ef upplýsingakerfi verða óvirk.

Umfang áhættu: Hjá sjóðnum er upplýsingatæknisvið sem kemur að útfærslu og viðhaldi á tölvukerfum sem snúa að kjarnastarfsemi sjóðsins.

Eðli áhættu: Við rekstur á upplýsingakerfum eru ýmsar hættur sem þarf að varast, t.d. villur í kerfum, tölvuárásir, niðri tími kerfa o.s.frv. Undanfarin misseri hefur áhætta vegna netógnna (e. cyber risk) aukist

talsvert, bæði vegna þess að aðferðir við netsvik eru að verða háþróaðri ásamt því að fjöldi tilrauna til svika hefur aukist.

Afstaða til áhættu: Sjóðurinn tekur mið af leiðbeinandi tilmælum FME nr. 1/2019 vegna áhættu við rekstur upplýsingakerfa eftirlitsskyldra aðila. Einnig er tekið mið af íslenskum stöðlum um upplýsingatækni og upplýsingaöryggi (ÍST ISO/IEC 27001 og 27002). Stjórn sjóðsins hefur staðfest öryggisstefnu vegna reksturs upplýsingakerfa, en öryggisstefnan er undirstaða öruggar meðferðar og varðveislu upplýsinga sem þýðingu hafa fyrir starfsemi sjóðsins. Öryggisstefnan er útfærð í öryggishandbók og verkferlum. Sjóðurinn hefur sett sér útvistunarstefnu en þar kemur fram að þegar sjóðurinn útvistar hluta af upplýsingakerfum sínum í skýjalausn skuli fara fram ítarlegt áhættumat.

Sjóðurinn leitast stöðugt eftir því að uppfæra verklag og varnir til að draga úr áhættu vegna netógnna sem og annarri áhættu vegna upplýsingakerfa.

6.4.5.Orðsporsáhætta

Skilgreining: Hættan á að orðspor sjóðsins bíði hnekki. Orðsporsáhætta og iðgjaldaáhætta eru tengdar að því leyti, að ef sjóðurinn fær á sig slæmt umtal getur það leitt til þess að iðgjöld dragast saman. Þá getur slæmt umtal leitt til þess að rétthafar séreignar flytji eign sína til annarra sjóða, sem getur aukið lausafjáraáhættu.

Umfang áhættu: Sjóðurinn er stór á íslenskan mælikvarða og virkur á íslenskum verðbréfamörkuðum. Einnig er fjöldi sjóðfélaga og lífeyrisþega hár. Sjóðurinn er áberandi í umfjöllun í íslenskum fjölmiðlum.

Eðli áhættu: Umfjöllun um sjóðinn getur haft neikvæð áhrif á orðspor sjóðsins hvort sem frétttaflutningur er réttmætur eða ekki.

Afstaða til áhættu: Sjóðurinn leggur áherslu á að gæta orðspors síns. Það felst það m.a. í áherslum á vönduð vinnubrögð, fylgni við lög og reglur, virka upplýsingagjöf og fylgni við siða- og samskiptareglur sjóðsins.

6.4.6.Pólitísk áhætta

Skilgreining: Áhættan af því að aðgerðir eða aðgerðarleysi stjórnvalda auki lífeyrisbyrði sjóðsins, auk annarra neikvæðra áhrifa sem óvissa um mögulegar stjórnvaldsaðgerðir kann að skapa. Undir þetta falla breytingar á lögum eða reglum um starfsemina eða túlkun þeirra sem valda verulegum breytingum á starfseminni. Þetta kunna t.d. að vera breytingar á lögum um lífeyrissjóði, uppgjorsreglum, skattalögum, lögum um aðra aðila sem hafa áhrif á starfsemi sjóðsins, eftirliti og eftirlitsreglum, heimildum til fjárfestinga o.s.frv.

Umfang áhættu: Hlutverk sjóðsins er að tryggja sjóðfélögum, eftirlifandi mökum þeirra og börnum lífeyri samkvæmt ákvæðum samþykka sjóðsins. Sjóðurinn á miklar eignir, um 940 ma.kr. 30.9.2020 og heildarstaða , þ.e. áfallin- og framtíðarstaða, á eignahlið nam 1.351 ma.kr. 31.12.2019 á meðan heildarstaða á skuldahlið nam 1.244 ma.kr. á sama tíma sem mynda réttindi sjóðfélaga.

Eðli áhættu: Í opinberri umræðu koma eignir lífeyrissjóðanna oft til tals og ýmsar hugmyndir um hvernig megi nýta þá fjármuni og eignir sem þar eru. Þess vegna geta gjörðir löggjafans haft neikvæðar afleiðingar á getu sjóðsins til að greiða út lífeyri.

Afstaða til áhættu: Sjóðurinn leggur ríka áherslu á að lífeyrisréttindi sjóðfélaga eru stjórnarskrárvarin eignaréttindi og beitir sér málefnalega til þess að verja þau réttindi fyrir sjóðfélaga.

6.4.7.Skjalaáhætta

Skilgreining: Hættan á tapi vegna ófullnægjandi samningsgerða eða skilmála.

Umfang áhættu: Á bakvið hverja fjárfestingu sem sjóðurinn fer í eru fjöldi skjala og skilmála. Það sama á við um lánveitingar til sjóðfélaga og aðra samninga sem sjóðurinn gerir.

Eðli áhættu: Ef ákvæði og skilmálar samninga sem sjóðurinn gerir tryggir ekki réttindi sjóðsins á fullnægjandi hátt þá getur það haft neikvæð áhrif.

Afstaða til áhættu: Sjóðurinn leggur ríka áherslu á yfirferð skilmála þeirra samninga sem hann gerir. Hjá sjóðnum starfa lögfræðingar sem sjá um yfirferð samninga og eftir atvikum koma aðrir starfsmenn sjóðsins að yfirferð samninga sem og utanaðkomandi sérfræðingar.

6.4.8. Úrskurðaráhætta lífeyris

Skilgreining: Hætta á að lífeyrisúrskurðir séu ekki samkvæmt samþykktum. Kerfisbundin villa í úrskurði lífeyris, sem er í ósamræmi við samþykktir sjóðsins, getur gefið ranga mynd af stöðu sjóðsins og leitt til endurkrafna. Þá getur túlkun samþykka falið í sér áhættu.

Umfang áhættu: Tæplega 18 þúsund manns fá greiddan lífeyri mánaðarlega frá sjóðnum og tæplega 36 þúsund manns greiða mánaðarlega iðgjöld til sjóðsins og mynda um leið lífeyrisréttindi.

Eðli áhættu: Ef úrskurðir eru ekki framkvæmdir samkvæmt samþykktum eða kerfisbundin villa er í úrskurði lífeyris getur það haft neikvæðar afleiðingar á getu sjóðsins til að greiða lífeyri.

Afstaða til áhættu: Áhersla er lögð á öguð vinnubrögð við framkvæmd lífeyrisúrskurða. Úrskurðir eru unnir af starfsmönnum lífeyrisdeildar sem hafa áralanga reynslu á því sviði. Áhersla er lögð á samkvæmni við túlkun samþykka, gott samstarf við aðra lífeyrissjóði og skipulega skráningu og vistun ákvarðanna og forsendna þeirra.

Yfirlit yfir ráðstafanir til að draga úr áhættu vegna lífeyrisúrskurða:

- Lífeyrisúrskurðir eru framkvæmdir í réttindakerfi sjóðsins
- Allir úrskurðir um lífeyri eru yfirfarnir af tveimur starfsmönnum
- Lögfræðilegrar ráðgjafar leitað þegar það á við
- Eftirlit stjórnenda með samanburði lífeyrisgreiðslna eftir tegundum og milli tímabila
- Yfirferð á breytingayfirlitum milli mánaða t.d. vegna nýrra lífeyrisþega eða breytinga á stofnupplýsingum
- Innri eftirlitsaðgerðir starfsmanna með úrtaksprófunum á úrskurðum
- Úttektir innri endurskoðanda

6.4.9. Áhætta vegna útvistarar

Skilgreining: Hættan á að aðgerðir útvistararaðila leiði til rekstrarerfiðleika fyrir sjóðinn eða hafi neikvæð áhrif á orðspor sjóðsins.

Umfang áhættu: Í dag er ekki verið að útvista kjarnastarfsemi sjóðsins. Á hverjum tíma er lagt mat á hvort útvistun sé fýsilegur kostur fyrir tiltekið verkefni hverju sinni.

Eðli áhættu:

- Minni yfirsýn
- Minni aðgangur að verkferlum og skipulagi
- Útvistararaðili uppfyllir ekki samninga
- Starfsmenn útvistararaðila lúta ekki boðvaldi eða verkstjórn sjóðsins, þótt þeir gegni mikilvægum störfum fyrir hann
- Samningar taka ekki á gjaldþroti útvistararaðila
- Uppsagnarfrestur er ekki nægilega skýr þegar útvistararaðila er ekki að skila tilætluðum árangri

- Hæfni starfsmanna útvistunaraðila er ófullnægjandi
- Fjárhagsstaða útvistunaraðila er ófullnægjandi
- Útvistunaraðili misfer með trúnaðarupplýsingar

Afstaða til áhættu: Sjóðurinn hefur sett sér útvistarstefnu og þar kemur fram að helstu markmið með útvistun er að draga úr kostnaði, minnka áhættu og/eða einfalda rekstur sjóðsins. Við mat á því hvort útvista eigi tilteknu verkefni skal meta áhættu með tilliti til reksturs, orðspors og samþjöppunar á markaði. Stefnan byggir m.a. á leiðbeinandi tilmælum FME nr. 6/2014 um útvistun hjá eftirlitsskyldum aðilum og leiðbeinandi tilmælum FME nr. 1/2019 vegna áhættu við rekstur upplýsingakerfa eftirlitsskyldra aðila.

7. Áhættustýringarstefna

Sjóðurinn hefur mótað sér áhættustýringarstefnu sem er sett að fengnum tillögum yfirmanns áhættustýringar. Stefnan:

- a. inniheldur skilgreiningu á hlutverkum og ábyrgð stjórnar, framkvæmdastjóra og annarra aðila er koma að framkvæmd stefnunnar,
- b. skilgreinir mælikvarða áhættuvilja þar sem útlistað er á mælanlegan hátt hver áhættuvilji stjórnar er og hvert áhættuþol sjóðsins er,
- c. lýsir helstu áhættuþáttum sem felast í rekstri sjóðsins, aðferðafræði sem sjóðurinn styðst við til að meta áhættuþætti og inniheldur upplýsingar um þá aðila sem sinna stjórnun einstakra áhættuþátta eftir því sem við á og hlutverk þeirra,
- d. lýsir þeim aðferðum sem sjóðurinn styðst við, við mat á þeim áhættuþáttum sem áhættu- og áhættustýringarstefnurnar taka til og hvernig skýrslugjöf vegna þeirra er háttað
- e. inniheldur upplýsingar um hvernig sjóðurinn leitast við að tryggja að allir starfsmenn séu meðvitaðir um mikilvægi áhættustýringar og hvernig sjóðurinn styður við viðeigandi áhættumeningu meðal starfsmanna sjóðsins.

8. Eigið áhættumat

Sjóðurinn framkvæmir eigið áhættumat a.m.k. árlega og í hvert sinn þegar miklar breytingar verða á áhættusniði sjóðsins. Í áhættumatinu er horft til helstu áhættuþátta í rekstri sjóðsins. Efnistösk áhættumatsins geta verið mismunandi frá einum tíma til annars og geta m.a. verið eftirfarandi

- Mat lagt á fylgni áhættuþátta og hvernig áhættutaka fellur að skuldbindingum sjóðsins.
- Áhrif þess ef áhætta raungerist er metin út frá líkum og hvaða áhrif það hefði á eignir og skuldbindingar sjóðsins.
- Greint er frá þeim aðgerðum sem sjóðurinn gæti gripið til ef áhætta raungerist.
- Sviðsmyndagreining á áhrifum þeirra aðgerða sem sjóðurinn gæti gripið til ef áhætta raungerist.

Við áhættumatið er m.a. álagsprófum, sviðsmyndum og næmnigreiningum beitt eftir því sem við á.

Skýrsla um áhættumatið er kynnt stjórn sem rýnir ferlið og endurskoðar forsendur og niðurstöður. Skýrslunni er skilað til FME fyrir 30. júní ár hvert. Í skýrslunni kemur m.a. eftirfarandi fram:

- Greining á helstu áhættuþáttum í starfsemi sjóðsins
- Lýsing á aðferðum og forsendum sem notaðar voru við matið
- Sviðsmyndir og álagspróf sem sjóðurinn framkvæmdi

- Aðgerðir sem sjóðurinn hyggst grípa til ef áhætta raungerist
- Hvernig niðurstöður eru notaðar í daglegri starfsemi sjóðsins, svo sem ákvarðanatöku og endurskoðun á áhættustefnu og fjárfestingarstefnu
- Að ef sjóðurinn telur að frávík sem koma fram í áhættumatinu kalli ekki á aðgerðir skal greina sérstaklega frá því

Viðauki I – Skilgreiningar

Atvinnugreinaáhætta: Sú hætta að fjárfestingar sjóðsins séu of tengdar einni atvinnugrein á sama efnahagssvæðinu.

Ábyrgðaraðili áhættustýringar: Starfsmaður sjóðsins sem ber ábyrgð á starfssviði áhættustýringar.

Áhætta: Hætta á fjárhagslegu tapi sem leiðir af atburði og fellur undir einn eða fleiri af þeim áhættuþáttum sem sjóðurinn skilgreinir.

Áhætta vegna upplýsingakerfa: Hér undir fellur bæði áhætta vegna vélbúnaðar og hugbúnaðar. Vél- og hugbúnaður sem sjóðurinn notar í daglegum rekstri þarf að standast kröfur og staðla um upplýsingaöryggi og til staðar þarf að vera viðbúnaðaráætlun sem tryggir áframhaldandi rekstur ef upplýsingakerfi verður óvirkt.

Áhætta vegna útvistunar: Hættan á að aðgerðir útvistunaraðila leiði til rekstrarerfiðleika fyrir sjóðinn eða hafi neikvæð áhrif á orðspor sjóðsins.

Áhætta tengd eigna- og skuldbindingajöfnuði: Hættan á að eignir mæti ekki skuldbindingum til lengri tíma, sem má til að mynda rekja til óhagstæðra markaðsbreytinga sem hafa önnur áhrif en skuldbindingar.

Áhætta vegna svika: Hætta á svikum sem valda sjóðnum tjóni, getur verið fjárhagslegt eða hefur áhrif á orðspor. Áhættan getur snúið að svikum starfsmanna eða utanaðkomandi aðila.

Áhættusnið (e. risk profile): Lýsing á samansafni áhættuþátta

Áhættustefna (e. risk policy): Skjalfest stefna stjórnar um áhættu í starfsemi óðsins sem hún er reiðubúin að taka í samræmi við markmið og framtíðarsýn sjóðsins.

Áhættustýringarstefna (e. risk management policy): Skjalfest stefna um hvernig sjóðurinn hyggst hafa eftirlit með einstökum tegundum áhættu og fylgni milli áhættuþátta.

Áhættuvilji (e. risk appetite): Sú áhætta sem stjórn er reiðubúin að taka.

Áhættuvísar: Áhættuvísar eru áhættuþættir sem sjóðurinn horfir til við mat á áhættu. Þeir hafa ekki skilgreind viðmið sem bregðast þarf við heldur er horft til samspils ávöxtunar og margra áhættuþátta þegar áhætta sjóðsins er metin.

Áhættuþol (e. risk tolerance): Sú áhætta sem sjóðurinn þolir án þess að grípa þurfi til sérstakra aðgerða.

Eftirlitskerfi: Fjölpátta kerfi sem tekur til mannauðs, verklagsreglna, tölvukerfa og annarra aðfanga sem nauðsynleg eru til að hægt sé að sinna áhættustýringu og stjórnun áhættuþátta á fullnægjandi hátt. Skilvirkt eftirlitskerfi samanstendur af stefnumörkun, aðferðum og skýrslugerð sem nauðsynleg eru til að greina, meta, vakta og stýra áhættu með reglubundnum hætti og í einstökum tilfellum. Það á að ná yfir alla efnislega áhættu og einstaka áhættuþætti.

Fjárhagsleg áhætta: Hætta á fjárhagslegu tapi vegna liða innan og utan efnahagsreiknings vegna breytinga á markaðsvirði þessara liða, þar á meðal breytinga á vöxtum, gengi gjaldmiðla eða virði hlutabréfa.

Gjaldmiðlaáhætta: Gjaldmiðlaáhætta felst í þeirri hættu á að sveiflur á gengi krónunnar annars vegar og erlendra myntkrossa hins vegar geti haft neikvæð áhrif á eignastöðu sjóðsins.

Landsáhætta: Hættan á að fjárfestingar sjóðsins séu of tengdar einu landi eða landssvæði.

Lausafjárahætta: Hættan á að -sjóðurinn hafi ekki yfir nægu lausu fé að ráða til að standa undir skuldbindingum sínum eða þurfi að selja eignir á óviðunandi verði.

Lífeyristryggingaáhætta: Hættan á að sjóðurinn vanmeti lífeyrisskuldbindingar sínar vegna vanmats eða óvissu tengdum lýðfræðilegum þáttum, svo sem forsendum um dánar- og örorkutíðni auk forsendna um vexti og verðbólgu.

Lýðfræðilega áhætta: Hættan á að lýðfræðileg samsetning sjóðfélaga breytist á þann veg að skuldbindingar hækki umfram áætlanir. Helstu áhrifaþættir eru lífslíkur og örorkutíðni, sem og hvort sjóðfélagi verði í sambúð og eignist barn.

Markaðsáhætta: Hættan á fjárhagslegu tapi eða óhagstæðum breytingum á fjárhagslegri stöðu sem stafa beint eða óbeint af sveiflum á virði eigna.

Mótaðilaáhætta: Hættan á fjárhagslegu tapi sökum þess að mótaðili uppfyllir ekki skuldbindingar sínar.

Orðsporsáhætta: Hættan á að orðspor sjóðsins bíði hnekki. Orðsporsáhætta og iðgjaldaáhætta eru tengdar að því leyti, að ef sjóðurinn fær á sig slæmt umtal getur það leitt til þess að iðgjöld dragast saman. Þá getur slæmt umtal leitt til þess að réttshafar séreignar flytji eign sína til annarra sjóða, sem getur aukið lausafjárahættu.

Pólitísk áhætta: Áhættan af því að aðgerðir eða aðgerðarleysi stjórnvalda auki lífeyrisbyrði sjóðsins, auk annarra neikvæðra áhrifa sem óvissa um mögulegar stjórnvaldsaðgerðir kann að skapa. Undir þetta falla breytingar á lögum eða reglum um starfsemi eða túlkun þeirra sem valda verulegum breytingum á starfsemi. Þetta kunna t.d. að vera breytingar á lögum um lífeyrissjóði, uppgjörsgreglum, skattalögum, lögum um aðra aðila sem hafa áhrif á starfsemi sjóðsins, eftirliti og eftirlitsreglum, heimildum til fjárfestinga o.s.frv.

Rekstraráhætta: Hættan á fjárhagslegu tapi og/eða áhrif á orðspor sjóðsins vegna ófullnægjandi innri kerfa, stefnu eða verkferla, háttsemi starfsmanna eða ytri þátta.

Réttindaflutningsáhætta: Hættan á að sjóðfélagar flytji réttindi sín úr sjóðnum (á við séreignarréttindi).

Samþjöppunaráhætta: Heildaráhætta í eignasafni sjóðsins á tiltekinn mótaðila og aðila tengdum honum.

Skjalaáhætta: Hættan á tapi vegna ófullnægjandi samningsgerða eða skilmála.

Starfsmannaáhætta: Almenn hættan á að uppsagnir eða veikindi starfsmanna leiði til rekstrarerfiðleika. Starfsmannaáhætta tekur einnig til mistaka starfsmanna.

Starfssvið áhættustýringar: Framkvæmd eftirlitsverkefna með áhættu með hliðsjón af starfsemi sjóðsins.

Stjórnarhættir: Stjórnarhættir snúa að samskiptum, hlutverkum og ábyrgð stjórnar, stjórnenda og starfsmanna sín á milli og gagnvart öðrum hagsmunaaðilum og hvernig þessir aðilar vinna sameiginlega að því að ná fram markmiðum sjóðsins. Stjórnarhættir fela í sér fylgni við góðar venjur og viðmið sem varða markmið og stefnur sjóðsins, hvernig rekstur hans er skipulagður, skilgreiningu á hlutverkum og ábyrgð, virkni innra eftirlits og hvernig upplýsingaflæði er háttað innan sjóðsins.

Uppgreiðsluáhætta: Hættan á því að skuldabréf verði greitt upp fyrir lokagjalddaga og sjóðurinn fái ekki þá ávöxtun sem gert var ráð fyrir við fjárfestingu.

Úrskurðaráhætta lífeyris: Hætta á að lífeyrisúrskurðir séu ekki samkvæmt samþykktum. Kerfisbundin villa í úrskurði lífeyris, sem er í ósamræmi við samþykktir sjóðsins, getur gefið ranga mynd af stöðu sjóðsins og leitt til endurkrafna. Þá getur túlkun samþykktu falið í sér áhættu.

Útlánaáhætta: Sú áhætta að mótaðilar standi ekki skil á greiðslum af fjármálagerningum eða vegna samninga sem fela í sér útlánaígildi (e. credit exposure). Dæmi um slíka fjármálagerninga eru skuldabréf, víxlar, skuldaviðurkenningar og innlán, en dæmi um aðra samninga sem geta falið í sér útlánaígildi eru afleiðusamningar.

Vaxta- og endurfjárfestingaráhætta: Hættan á að breytingar á vöxtum og lögun vaxtaferils leiði til lækkunar á virði skuldabréfa. Ef vextir hækka getur sjóðurinn þurft að innleysa gengistap við sölu á skuldabréfum sem keypt voru á lægri vöxtum. Jafnframt getur lækkandi vaxtaumhverfi leitt til lægri kaupávöxtunarkröfu nýrra skuldabréfa þegar núverandi skuldabréf eru á gjalddaga og þegar fjárfest er fyrir innflæði (endurfjárfestingaáhætta). Kaup á skuldabréfum undir tryggingafræðilegu vaxtaviðmiði (3,5% verðtryggt, 6,1% óverðtryggt) leiðir til bókfærðs taps í uppgjöri sjóðsins á þeim skuldabréfum sem gerð eru upp á kaupávöxtunarkröfu.

Verðbólguáhætta: Er sú hætta að verðbólga valdi hækkun á lífeyrisskuldbindingum umfram raunávöxtun óverðtryggðra eigna.